

אדר א' ואדר ב' בהלכה

א. נדרים סג, א-ב

מתני'. קונם יין שאיני טועם לשנה, נתעברה השנה - אסור בה ובעיבורה; עד ראש אדר - עד ראש אדר הראשון, עד סוף אדר - עד סוף אדר הראשון [*ס"א השני].

גמ'. אלמא סתמא דאדר דקאמר - ראשון הוא; לימא, מתני' רבי יהודה היא! דתניא: אדר הראשון - כותב אדר הראשון, אדר שני - כותב אדר סתם, דברי ר"מ; ר' יהודה אומר: אדר הראשון - כותב סתם, אדר שני - כותב תיניין! אמר אביי: אפילו תימא ר"מ, הא דידע דמעברא שתא, הא דלא ידע; והתניא: עד ר"ח אדר - עד ר"ח אדר הראשון, אם היתה שנה מעוברת - עד ר"ח אדר השני; מכלל דרישא לאו במעוברת עסקינן, שמע מינה: הא דפשיטא ליה דמעברא שתא, הא דלא ידע.

רש"י

מתני' אמר שאיני טועם עד ראש חדש אדר - סתם אין אסור אלא עד ראש חדש אדר הראשון. **גמ'** - מדקתני מתני' אינו אסור אלא עד אדר הראשון אלמא דכל היכא דקאמר עד אדר סתמא אדר הראשון משמע ולא שני. **דתניא** - הרוצה לכתוב בשטר אדר הראשון כותב בהדיא אדר הראשון אבל אם רוצה לכתוב אדר השני כותב סתם דברי ר"מ דסתם אדר השני משמע ולא הראשון. **אדר השני כותב** - בהדיא אדר השני דבסתם אדר הראשון הוא. **אפילו תימא** - מתניתין ר"מ ומתני' כגון דלא ידע דמעברא שתא הילכך כי אמר סתם אדר הראשון משמע ולא השני שלא נתכוין אלא לאדר הסמוך לשבט וברייתא דקתני אדר השני כותב סתם כגון דידע דמעברא שתא וכי אמר אדר סתם משמע אדר השני. **והתניא** - סיוע. **הכותב עד ר"ח אדר** - סתם עד ר"ח אדר הראשון קאמר, מדקתני אם היתה שנה מעוברת וכו' מכלל דרישא דקתני עד ר"ח כו' לאו במעוברת עסקינן בתמיה הא מדקתני עד אדר הראשון מכלל דבמעוברת עסקינן ומאי שנא ומאי שנא סיפא. **אלא שמע מינה רישא דלא ידע דמעברא שתא** - וכי נדר לשם אדר הסמוך לשבט קאמר הילכך עד אדר הראשון וסיפא מייירי בדידע דשתא מעוברת היא דהכי משמע אם היה יודע שהשנה מעוברת אסור עד ר"ח אדר השני.

ב. רמב"ם | נדרים, פרק י

[הלכה ו] שאני שותה יין עד ראש אדר אם היתה שנה מעוברת ולא ידע שהיא מעוברת כשנדר אינו אסור אלא עד ראש חדש אדר ראשון, ואם נדר עד סוף אדר הרי זה אסור עד סוף אדר שני, ואם ידע שהשנה מעוברת ונדר עד ראש אדר אסור עד ראש אדר שני. /השגת הרב"ד/ שאני שותה יין עד סוף אדר הרי זה אסור עד סוף אדר שני. א"א הגרסאות מתחלפות במלה זו שמצאתי שתי נוסחאות שאין בהם אלא עד סוף אדר (שני) [ראשון] וכו' ירושלמית מצאתי [ג] אדר הראשון, וזו הנוסחא ערבה עלי כי איני יודע מה בין ראש אדר לסוף אדר מעתה אי לא ידע דמעברא ראש אדר וסוף אדר דראשון קאמר לדברי הכל ואי ידע דמעברא הא קי"ל כר' יהודה דאמר סתם הראשון קאמר בין ראש אדר בין סוף אדר.

כסף משנה

... ומשמע לרבינו דהלכה כר"מ והטעם מדקאמר גמ' עלה דמתני' לימא ר' יהודה היא משמע דחזיקא מילתא לאוקומה דלא כר"מ משום דסתם מתני' ר"מ וכל היכא דאתיא דלא כוותיה הוא דוחקא וכיון דבאוקימתא דאביי אתיא כר"מ נקיטין כוותיה כדק"ל הלכה כסתם משנה ועוד דברייתא דמיתני לסייעיה מיתניא סתמא כר"מ כוותיה נקיטין:

ג. שו"ע יו"ד | סימן רכ

[סעיף ח] אמר: עד ר"ח אדר, עד ר"ח אדר ראשון. עד סוף אדר, עד סוף אדר שני. ולהרמב"ם, אם ידע שהשנה מעוברת ואמר: עד ר"ח אדר, אסור עד ראש חדש אדר שני.

ד. שו"ע חו"מ | סימן מג

[סעיף כח] שני שטרות שנעשו בשנה מעוברת, אחד כתוב בו: אדר סתם, ואחד כתוב בו: אדר שני, ואין ללוה נכסים כנגד שניהם, ^(מ) נותנים למי שכתוב בו אדר סתם. ואם בשניהם נכתב אדר סתם, הוי כמו שכתוב בשניהם אדר ראשון, ונותנים למי שזמנו קודם במספר ימי החדש. (ועיין באורח חיים סימן תכ"ז כיצד כותבין ובאבן העזר סימן קכ"ו). כל זמן הכתוב בשטר, כגון עד הפסח או עד הקציר, דנים אותו כמו בנדרים.

ש"ך

(מו) נותנים למי שכתוב בו אדר סתם. ובש"ך ביו"ד סימן ר"כ ס"ק י"ז הארכתי בזה, והעליתי דאין נותנים אותו למי שכתוב בו אדר סתם, אלא יחלוקן וע"ש. ועיין מ"ש לקמן סימן ש"ב סעיף ט"ו ס"ק ט"ו:

ה. שו"ע אה"ע | סימן קכו

[סעיף ז] אם השנה מעוברת, יכתוב באדר ראשון: לירח אדר ראשון, ובשני יכתוב: לירח אדר השני. (ואם כתב באדר הראשון: ^(ט) אדר סתם, כשר. אבל אם כתב בשני סתם, הגט פסול (ב"י בשם הרא"ש והר"ן).)

בית שמואל

[יט] אדר סתם כשר. כן ס"ל לרוב הפוסקי' וכ"כ בא"ח סימן תכ"ב, ובח"ה סימן מ"ג ואין חילוק בין אם ידע שהוא מעובר ובין אם לא ידע ובי"ד ס' רכ"ב הביא המחבר דעת הרמב"ם דמחלק בין אם ידע ובין אם לא ידע ועיין בש"ך שם הקשה למה לא חשש כן לדעת הרמב"ם וב"ח פסק ג"כ אם ידע שהוא מעובר ספק גט הוא ואין להקל, ולולי דבריה' היה נראה לומר דקי"ל כרוב הפוסקי' דס"ל סתם אדר הוא אדר ראשון ואין חילוק בין אם ידע ובין אם לא ידע אלא בנדר' שהוא איסור דאורייתא חשש לדעת הרמב"ם אבל כאן ליכא א"ד דהא אף להרמב"ם אינו אלא מאוחר גם בגט מאוחר כשר לרוב הפוסקי' לכן לא חשש כאן להביא דעת הרמב"ם וכ"כ בט"ז:

ו. תוספתא | ב"מ פרק ח

[הלכה לא] המשכיר בית לחבירו לשנה בשנים עשר זהובים לשנה הרי זה מחלקן כל ימות השנה עד אדר נתעברה שנה זה או' עד אדר ראשון וזה או' עד אדר שני חולקין ביניהן עד סוף אדר זה או' עד סוף אדר ראשון וזה או' עד סוף אדר שני חולקין ביניהן

ז. שו"ע או"ח | סימן תקסח

[סעיף ז] כשארירע יום שמת אביו או אמו באדר, והשנה מעוברת, יתענה באדר ב'. הנה: ויש אומרים דיתענה בראשון (מהרי"ל ומהר"י מינץ), אם לא שמת בשנת העיבור באדר שני דאז נוהגים להתענות בשני (ת"ה סימן רצ"ה /רצ"ד/); וכן המנהג להתענות בראשון, מיהו יש מחמירין להתענות בשניהם (פסקי מהר"י בשם מהר"י מולין).

שאלה: מי שנפטר הוריו באדר בשנה פשוטה כשיגיעו שנות העיבור באיזה אדר יצום ויאמר קדיש וברכו בראשון או בשני?

תשובה: יראה דיעשה בראשון, ונקטינן האי טעמא משום דענין זה דומה למי שנדר יום קבוע בשנה בחדש פלוני. ובנדרים הנודר לעשות דבר פלוני באדר יעשה באדר הראשון, דילפינן נדרים משטרות כדאיתא פ' קונם יין (נדרים דף סג ע"א), ומייתי התם דפליגי רבי מאיר ורבי יודא רבי מאיר סבר דכותבין בשטרות אדר הראשון אדר השני כותבין אדר סתם דאיהו סתם אדר מיקרי, ורבי יודא סבר דכותבין אדר השני והראשון כותבין אדר סתם דאיהו סתם אדר מיקרי, ופסק שם אשירי כרבי יודא. אמנם צריך עיון במיימון בהלכות נדרים משמע דסבר הלכתא כרבי מאיר. עוד נראה להביא ראייה מפ"ק דמגילה (דף ו' ע"ב) בשמעתא דאין בין, פליגי רשב"ג ורבי אלעזר רשב"ג סבר כל מצות הנהגין באדר אין נוהגין אלא בשני, ור' אלעזר סבר אין נוהגין אלא בראשון. ופסק תלמודא הילכתא כרשב"ג, ופריך עלה התם בשלמא רבי אלעזר מסתברא טעמא דאין מעבירין על המצות, אלא רשב"ג מאי טעמא, ומשני כדי לסמוך גאולה לגאולה פירוש גאולת שושן לגאולת מצרים, וכל המצות הנוהגים באדר שקלים וזכור לגאולת שושן שייכי להקדים שקלי הקודש לשקלי המן ומחייית עמלק למחייית המן בנו. ופרשת פרה והחודש לגאולת מצרים שייכי לחדש ניסן, באחד בניסן הוקם המשכן שני לו ושפרה הפרה. אבל כל היכא דלא שייכי טעמא דלסמוך גאולה לגאולה לעולם אזלינן בתר טעמא דאין מעבירין על המצות. ונ"ד לא שייך מידי לסמוך גאולה לגאולה. לכן אזלינן בתר טעמא דאין מעבירין על המצות ויעשה בראשון, וכל שכן אם נפטר בשנת העיבור בראשון שיעשה לעולם בראשון. אמנם בהא מודינא דאם נפטר בשנת העיבור בשני שיעשה לעולם בשני וק"ל. וצ"ע בהגה"ה במיימון בהלכות מגילה ע"ש. אח"כ ראיית הוראת תשובה מאחד מהגדולים שהורה כדברי וכראיותי דלעיל, אלא ששינה בהן קצת אבל כתב עוד ראייה מאחד שכתב ורשם כל הימים שמתענין בהן בכל חדש זכר לצרות שאירע בהן, ורשם שביעי באדר שמת בו משה רבינו ע"ה באדר הראשון בשנת העיבור כדמוכח התם, וגם הוכיח שמשנה רבינו ע"ה בשנה פשוטה נפטר, הנראה לע"ד כתבתי.

ט. מגילה ו, ב

משנה. קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה - קורין אותה באדר שני. אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה, ומתנות לאביונים.

גמרא. הא לענין סדר פרשיות - זה וזה שוין. מני מתניתין? לא תנא קמא, ולא רבי אליעזר ברבי יוסי, ולא רבן שמעון בן גמליאל. דתניא: קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה - קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה. רבי אליעזר ברבי יוסי אומר: אין קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון. ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה. - רבן שמעון בן גמליאל היינו תנא קמא! - אמר רב פפא: סדר פרשיות איכא בינייהו. דתנא קמא סבר: לתחילה בשני, ואי עבוד בראשון - עבוד, בר ממקרא מגילה דאף על גב דקרו בראשון קרו בשני, ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר: אפילו מקרא מגילה לתחילה בראשון. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: אפילו סדר פרשיות, אי קרו בראשון - קרו בשני. מני? אי תנא קמא - קשיא מתנות, אי רבי אליעזר ברבי יוסי - קשיא נמי מקרא מגילה. אי רבן שמעון בן גמליאל - קשיא סדר פרשיות! - לעולם תנא קמא, ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים, דהא בהא תליא. ואי בעית אימא: לעולם רבן שמעון בן גמליאל היא, ומתניתין חסורי מיחוסא, והכי קתני: אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון לארבעה עשר שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות, הא לענין הספד ותענית - זה וזה שוין. ואילו סדר פרשיות לא מייירי. אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן: הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי. אמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו: בכל שנה ושנה. רבי אליעזר ברבי יוסי סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר

הסמוך לשבט - אף כאן אדר הסמוך לשבט, ורבן שמעון בן גמליאל סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן - אף כאן אדר הסמוך לניסן. בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי - מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא? - אמר רבי טבי: טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף.

י. שו"ע או"ח סימן תקפ

[סעיף א] אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם; ואף על פי שמקצתם בראש חדש, יש מי שאומר שיתענו בו (וטוב שלא להשלים בראש חדש).

[סעיף ב] ... ב' באדר מת משה רבינו ע"ה ...

יא. קידושין לח, א

תניא אידך: בשבעה באדר מת משה, ובשבעה באדר נולד. מנין שבשבעה באדר מת? שנאמר: וימת שם משה עבד ה', וכתוב: ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום, וכתוב: ויהי אחרי מות משה עבד ה', וכתוב: משה עבדי מת ועתה קום עבור, וכתוב: עברו בקרב המחנה וצוו את העם לאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשת ימים תעברו את הירדן, וכתוב: והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון, צא מהן שלשים ושלשה ימים למפרע, הא למדת, שבשבעה באדר מת משה. ומנין שבשבעה באדר נולד משה? שנאמר: ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא, שאין ת"ל היום, מה ת"ל היום? מלמד, שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש, שנאמר: את מספר ימך אמלא.

יב. שו"ע או"ח | סימן נה

[סעיף ט] לעולם הוא קטן עד שיביא ב' שערות אחר שיהיה בן י"ג ויום אחד, ושנת העיבור בת י"ג חדש.

[סעיף י] אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת, ונער אחד נולד באדר שני באחד בו, ושנת י"ג אינה מעוברת, אותו שנולד בכ"ט לאדר הראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה, ואותו שנולד אחריו באחד באדר השני יהיה בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג. הגה: ומי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור, אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני (תשובת מהר"י מינץ סי' ט).

יג. הררי קדם | סימן קפ"ד

והקשה מרן הגר"ח ז"ל מהא דפסק הרמ"א (בסי' נ"ה) בשם המהר"ר מינן דמי שנולד בחודש אדר בשנה פשוטה ושנת י"ג שנעשה בר מצוה הוא בשנה מעוברת נעשה בר מצוה באדר שני, דכיון דפסק הרמ"א דפורים קטן אסור בהספד ותענית, וכן לענין יאהרציט מתענה באדר ראשון, מאי שנא לענין בר מצוה שנעשה גדול רק באדר שני.

ונראה לומר בזה, דתענית יום שמת בו אביו תלויה באותו יום של המיתה, וכיון דיש בשנה זו ב' אדרים הרי שני הימים נחשבים ליום המיתה כיון דשניהם הם אדר, ומתענה באדר ראשון ופטור מלהתענות עוד בשני, וכן לענין פורים קטן כיון שגם י"ד וט"ו אלו הם בחודש אדר הרי שניהם אסורים בהספד ותענית. אולם בדין י"ג שנים גדולות ליעשות גדול, צריך להיות בן י"ג שנים גמורות, וכלשון הרמב"ם ריש פ"ב מהל' אישות, ובעינן שיגמרו הי"ג שנים ויצא משנות הקטנות, ולכן באדר ראשון עדיין לא יצא משנות הקטנות ולא נהיה גדול עדיין, דא"א לומר שיצא משנות הקטנות באדר ראשון, שהרי כשיבוא אדר שני יחזור עליו חודש זה דקטנותו, וע"כ אינו נעשה גדול אלא באדר שני.

וביתר ביאור י"ל, דהא אינו נעשה גדול אלא ב"ג שנים ויום אחד [כדאיתא במתני' נדה (מה, ב), וברמב"ם פ"ב מאישות ה' י'], והיינו דנעשה בר מצוה ביום הראשון של תחילת שנת י"ד, וא"כ הן אמת דכבר באדר ראשון נעשה בן י"ג שנים, מ"מ לא יצא לתחילת שנת י"ד עד אדר שני, וכ"ז שלא הגיע אדר שני עדיין הוא בשנת הי"ג, וא"א שיהיה אז בר מצוה, ופשוט.